

Verdringing

Het onbetaalde werk dat bijstandsgerechtigden doen, mag niet leiden tot verdringing, vinden alle politieke partijen. 'Postbezorging bijvoorbeeld, dat hoort betaald werk te zijn, dat moet je mensen niet als onbetaalde tegenprestatie laten doen, dat neigt naar verdringing', noemt VVD'er Potters. Sommige gemeenten laten bijstandsgerechtigden inderdaad post bezorgen of in de thuiszorg werken en dat in branches waar de afgelopen jaren veel ontslagen zijn gevallen. De gemeente Schagen bezorgde bijstandsgerechtigden een baan als taxichauffeur, maar daardoor raakten bestaande taxichauffeurs werkloos.

Ook tegenprestaties mogen uitdrukkelijk niet leiden tot verdringing van betaalde banen, staat in het wetsvoorstel van het kabinet. 'Zij worden verricht naast of in aanvulling op reguliere arbeid.' Een begrijpelijke eis, maar lastig in de praktijk te brengen. In de gemeente Geertruidenberg moest een bijstandsgerechtigde bijvoorbeeld afzien van zijn plan om als tegenprestatie gratis gitaarlessen te geven, want een professionele gitaarleraar uit het dorp vreesde daardoor klandizie te verliezen. En er komt nog een eis bij: tegenprestaties mogen eigenlijk ook geen vrijwilligerswerk verdringen. Vrijwilligerswerk is in principe geen tegenprestatie, vindt het kabinet. Gemeenten moeten dus werkzaamheden zien te verzinnen waarvoor niet genoeg vrijwilligers te vinden zijn.

Gemeenten klagen dat het lastig is (voldoende) activiteiten te verzinnen, zoals de Inspectie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid in november schreef. Dat terwijl tegenprestaties nu nog niet verplicht zijn. Als de wens van het kabinet doorgaat om de tegenprestatie verplicht te maken voor alle gemeenten en vrijwel alle bijstandsgerechtigden, moeten gemeenten nog veel meer activiteiten verzinnen.

Omdat de tegenprestatie werk moet zijn dat nog niet wordt gedaan, moeten bijstandsgerechtigden bijvoorbeeld schoonmaken op plekken waar geen enkele betaalde schoonmaker normaal schoonmaakt, of grofvuil ophalen dat vuilnis-mannen anders laten liggen. Het gevolg is dat sommige tegenprestaties zo glansrijk slagen voor de antiverdringingsproef dat het de vraag is of ze wel nuttig zijn. Het tellen van weidevogels heeft wellicht ornithologisch nut, maar hoe zinvol is het poetsen van verkeersborden of het organiseren van een verkiezing voor de beste weerman - stuk voor stuk door gemeenten gevraagde tegenprestaties.

Waarom gebeurt dit?

De tendens naar een strengere bijstand is al langer gaande en tekent zich af in veel Europese landen. Bijstandsgerechtigden moeten zich meer inzetten om aan werk te komen en worden harder gestraft wanneer ze hun plichten onvoldoende nakomen. Dit wordt met een financieel argument gerechtvaardigd: de bijstand moet goedkoper. Veel gemeenten gebruiken het vooruitzicht van de tegenprestatie dan ook deels om mensen af te schrikken een uitkering aan te vragen, blijkt uit onderzoek van de Inspectie van SZW.

Zijn de 'voor wat hoort wat'-argumenten dan camouflage voor bezuinigingen? Critici zien nog een reden. Bestuurskundige Willem Trommel wijst naar de twee houtwormen van de verzorgingsstaat: globalisering en individualisering. Volgens Trommel leiden zij tot een overreactie van de staat, die probeert het sociale weefsel van de maatschappij te herstellen. Dit leidt tot 'gulzig bestuur', waarbij de overheid steeds dieper ingrijpt in de persoonlijke levenssfeer van burgers. Symboliek speelt daarbij een rol, constateert de Groningse hoogleraar sociale zekerheidsrecht Gijsbert Vonk. 'Om onze solidariteit te bestendigen, laten we voortdurend groepen over de bühne paraderen die onze solidariteit niet verdienen: uitvreter, lulakken, fraudeurs. Daaraan ontspruit de retoriek over de hardwerkende Nederlander en Henk en Ingrid.'

i

Wet werk en bijstand

Ruim 400 duizend Nederlanders moeten rondkomen van de bijstand. Als het aan het kabinet ligt, zijn gemeenten vanaf 1 juli verplicht een tegenprestatie te vragen voor die uitkering. Als sneeuwruimer, ramenlapper, voorlezer op school of als teller van weidevogels, om wat praktijkvoorbeelden te noemen. De werkzaamheden zijn verplicht, onbetaald en moeten 'maatschappelijk nuttig' zijn, staat in het voorstel voor de Wet werk en bijstand. Eind deze maand debatteert de Kamer verder over de wet.